

Ruitenaas voor Rusland, 1858 Museum van de Speelkaart

Zoals in vele landen heeft ook Rusland een speciale belasting op speelkaarten gekend. In ruil voor een deel van de opbrengst pachten belastinggaarders de inning. Deze methode leidt tot misbruik en willekeur en volgens de gedupeerden tot "zware en illegale" taksen. Met opeenvolgende maatregelen poogt de overheid het systeem te verbeteren en de opbrengst aan een goed doel te bezorgen. In dit geval: het vondelingenhuis van Sint-Petersburg.

In 1765 wordt de belasting bepaald op 10 kopeken per ingevoerd spel en 5 kopeken per in Rusland gedrukt spel. De opbrengst gaat naar de *Instituten van keizerin Maria*, genoemd naar Maria Feodorovna (1759-1828), echtgenote van tsaar Paul I. Deze hospitalen voor vondelingen groeperen tehuisen en ateliers onder de rechtstreekse hoede van de tsarina. In principe betalen de speelkaartenmakers de belasting per gedrukt spel aan de vondelingenhuisen. Maar ontduiking is makkelijk te organiseren. Om bedrog te voorkomen, wordt het vondelingenhuis van Sint-Petersburg vervolgens zelf belast met de inning. Dit gebeurt door de kaartspellen te stempelen. Het zegel toont een pelikaan die zijn jongen voedt en het bijschrift *Ten voordele van het Keizerlijke Vondelingen Hospitaal*. De stempel komt op ruitenaas en is onmiddellijk herkenbaar bij eventuele controle.

In 1817 wordt een volgende stap gezet. Het vondelingenhuis besluit zelf speelkaarten te drukken. Hiermee wil het twee vliegen in één klap slaan: een grotere opbrengst (34 tot 39 kopeken per in eigen beheer gemaakt en verkocht spel in plaats van 5 kopeken belasting) en verschaffing van arbeid aan de kinderen vanaf 8 tot 10 jaar. Op 24 oktober 1817 (NS) wordt de Keizerlijke Speelkaartenfabriek opgericht en de productie start effectief in april 1819.

Blijkbaar verloopt de productie voorspoedig. In 1819 worden 240 000 spellen gemaakt, in 1820 al 1 380 000. Investerings in machines en uitrusting lijken aanvankelijk ook belangrijker dan de verbetering van de arbeidsomstandigheden. En wat de fabriek niet zelf kan, komt uit het buitenland. Ook uit Turnhout!

Glénisson

J.E. Glénisson (1808-1890) is een neef van P.J. Brepols (1778-1845) en werkt er als *commis de bureau*. Hij verlaat het bedrijf in 1833 en zet met A. van Genechten (1809-1874) een lithografisch etablissement op. De Turnhoutse concurrentie is geboren! In 1855 verbreken Van Genechten en Glénisson hun overeenkomst en gaat ieder zijn weg. De firma Glénisson sluit de deuren op 31 december 1899.

Van de activiteiten van het bedrijf is bitter weinig bewaard gebleven, slechts enkele documenten, kaartspellen, proeven en wat ander drukwerk. Uit het weinige materiaal blijkt dat Glénisson kwaliteitsvol kon drukken en klanten had in Europa, Amerika en Azië. Bij de proeven zitten enkele vellen gemaakt in opdracht van de Keizerlijke Russische Speelkaartenfabriek. Het gaat om etiketten en sluitbanden voor "Atlacnia karti" en om ruitenzaken met het embleem van de *Instituten van keizerin Maria*. Jammer genoeg weten we bij gebrek aan bronnen niets meer over deze opdracht.

De Turnhoutse speelkaartenmakers leveren aan Rusland tot aan de Eerste Wereldoorlog. In 1917 wordt de fabriek in Sint-Petersburg genationaliseerd en omgevormd tot een staatsbedrijf in Sovjetstijl. Opdracht: niet meer maar minder kaarten maken en liefst van slechte kwaliteit... Op deze manier wil de overheid het kaarten ontmoedigen! De arbeiders in de Sovjet-Unie moeten immers werken en niet spelen. Pas na de val van de Muur en de ontbinding van de USSR druppelen weer Turnhoutse kaarten in Rusland binnen. Ze zijn onder meer massaal opgekocht in de winkel van het Museum van de Speelkaart.

Tekst: Filip Cremers
Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Proefdruk van een ruitenaas,
62 x 92 cm, lithografie, zwart,
Op rugzijde gedateerd "Mai 1858"

Inventaris :

Nationaal Museum van de Speelkaart - TRAM 41
Druivenstraat 18, B-2300 Turnhout

Bibliografie :

- P.P. Burnett, *Russian Playing Card History – From the Beginnings to 1917*
in: THE PLAYING CARD / JOURNAL IPCS Vol. XIII / N° 4, May 1985, p. 97-113
- F. Cremers, *Belasting is troef, Speelkaarten en belastingen*, Turnhout 1992, p. 113-116, 128-129
- E. van Autenboer & F. Cremers, *Turnhout, of speelkaarten voor de wereld*, Turnhout 1990
- Over de symboliek van de pelikaan, zie: *Object van de maand* nr. 37, september 2010

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand) Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout
Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Francis Stijnen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

